Í tilefni Borealis 6

Myndlist

Bragi Ásgeirsson

Undanfarnar vikur hefur allt Listasafn Íslands og gott betur verið undirlagt sýningarframkvæmdinni „Borealis“ og verður svo til 20. júní. Sýningin er skipulögð af Norrænu listamiðstöðinni í Svíavirki fyrir utan Helsingfors og er Halldór Björn Runólfsson, listsagnfræðingur og yrrum sýningarstjóri listamiðstöðvarinnar, ábyrgur fyrir framkvæmdinni að þessu sinni. Jafnan eru markaðar ákveðnar meginlínur, tekið fyrir sérstakt þema sem í ár er umhverfislist, en heiti sýningarinnar er „Orka og viðir“.

Þetta er eins konar tvíæringur og skiptast Norðurlöndin á að halda hann og er tilgangurinn að hann endurspegli nýjar stefnur og strauma er þróast í norðrinu, en merking latneska orðsins Borealis er einmitt „norðægur“. Þetta er í fyrsta skipti sem Ísland tekur að sér þessa framkvæmd formlega, en fyrir nokkrum árum var einn angi fyrstu sýningarinnar í austursal Kjarvalsstaða, ef ég man rétt, og var hún þá í formi hefðbundinnar farandsýningar er gekk á milli Norðurlanda. Önnur sýningin tók norrænt efni til meðferðar og var í listamiðstöðinni á Hövikodden fyrir utan Osló. Þriðja sýningin var í Listahöllinni í Málmey og var við fagurfræði málverk og landslag. Fjórða sýningin var á Louisiana safninu í Humlebæk og þá voru stéttarmörkin staðbundið umhverfislistaverk og á fimmtu sýningunni í safninu í Björneborg var fjallað um efni og áhrif þess.

Af þessu má sjá að þema sýninganna er yfirleitt nokkuð þröngt og vanni Anselmo (f. Borgofranco d'Ivrea, Piedmont, Ítalíu 1934), býr í Torino, *Roman Signer* (f. í Sviss, 1938), býr í St. Gallen, *Steina Vasulka* (f. á Íslandi 1940), býr í Santa Fe, Nýju Mexíkó. *Berte Stokke* (f. í Osló 1952) býr í Osló og Berlín. *Finn Naur Petersen* (f. í Kaupmannahöfn 1954) býr í Kaupmannahöfn, *Maria Wirkkala* (f. í Helsingfors 1954) býr í Helsingfors og Frakklandi, *Finnbogi Pétursson* (f. í Reykjavík 1959) býr í Reykjavík og loks *Ulf Rollof* (f. í Karlskrona 1961), býr í Stokkhólmi. Þessi óvenju nákvæma upptalning er ekki út í hött, því að ljós kemur að eitthvað er á reiki um nafngiftina „norðlægur“ er svo er komið, því að mun tempraðari belti eiga óvefengjanlega fullgilda fulltrúa á sýningunni, sem þó skal alls ekki lastað. En það vekur vangaveltur varðandi sýningu með jafn ótvíræða yfirskrift, að ekki skuli leitað meira fanga innan Norðurlandanna sjálfra og þess sem þar er gert. Mér er nefnilega kunnugt um, að þar finnast mjög áhugaverðir myndlistarmenn af öllum kynslóðum, sem hafa lagt þung lóð á vogarskál framsæknnar listar, þótt ekki virðist mönnum kunnugt um það í Norrænu listamiðstöðinni frekar en fyrri daginn.

Sú spurning verður líka fljótlega áleitin, hvort hér sé verið að kynna ferska strauma er lúta um norræna myndlist, sem unnin er af Norðurlandabúum á Norðurlöndum, þó svo að þeir séu einnig búsettir utan þeirra. Eða hvort hér sé um eins konar „ammó“ — og þegnskylduáráttu við erlend listhús (og listkaupstefnur) að ræða, sem hafa það eitt að markmiði að koma skjólstæðingum sínum á framfæri og snúa blinda auganu að öllu öðru.

Þessara þjóða á allra síðustu árum hefir einmitt gefið norrænni list, eldri sem yngri, og list margra annarra þjóða byr undir báða vængi. Það hefir haft þær afleiðingar á Norðurlöndum, að þó nokkrir listamenn, sem voru utangarðs að segja má og tízku vár að fussa við eru skyndilega risnir upp af öskustó. Menn sjá nú t.d. um sérstakan tón í gullaldarmálurunum dönsku og sporgöngumönnum þeirra, svo sem P.S. Kröyer og öðrum svonefndu Skagen-málurum og álíta jafnvel hið norræna ljós í myndum þeirra og hin frjálslegu pensilför allt að 5–80 árum á undan impressjónismanum!

Og ekki þykir mér sjálfum slæklegt að fikja langt fr. Karli Isaksson og Edvard Weie til Nicolas de Stael og tassismans. Ef svo Strindberg hefði ekki átt fast móta fyrir einhverju hlutlægu í myndum sínum væri hann að margra áliti u.m.k.

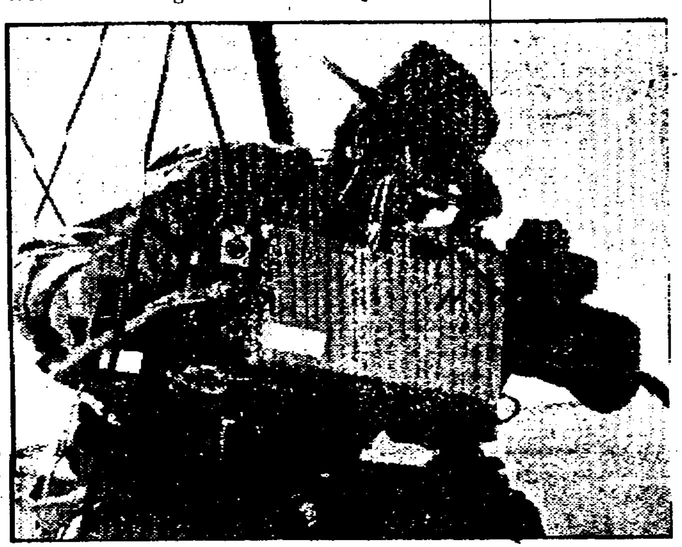

Steina Vasulka við upptölur

ekki alfarið svip af innantómum endurtekningum þess sem þegar hefur verið gert.

Hinir nýju miðlar, t.d. myndbönd og tölvur, auðga myndlistina af fyrirbærum eins og rými og tíma ásamt hreyfingu, spennu, hljóði og rýmislifun, sem túlkandi listgreinar svo sem leikhús og kvikmyndir hafa hingað til haft fram yfir kyrrstöðu listgreinarnar, málverk og höggmyndir. Listmiðlar eins og t.d. umhverfislist (environment) og uppsetning (installation) standa þar af leiðandi auðvitað mun nær lifandi myndum og leikmyndum en hinar hefðbundnu listgreinar málaralist og höggmyndalist en þar fyrir er ekki sjálfgefið að þær séu beinskeyttari og séu komnar á sjónarsviðið til að útrýma hinum.

Málverkið hefur þannig verið afskrifað sem listform samkvæmt dagskipan erkidjákna listmiðlunarinnar og þýlyndum um heim allan, en þó skýtur skikkju við, eins og raunar svo oft áður, að fram til 2. júlí stendur yfir risastór málverkasýning í safnhúsi og kaupstefnumiðstöð, svo og listahöll Vínarborgar. Þar sýna 43 málarar af þrem kynslóðum 360 málverk, sem eru

Við getum tekið dæmi um verk Svíans Kurt Rollof, garðinum við Fríkirkjuveg og rétt fyrir ofan styttu Thorvaldsens af Adonis, þar sem það á í raun alls ekki heima og er sem hengum í gróðurvin. Það var mikið líf í hlutunum á meðan listamaðurinn ásamt nemendum listaskólans í Kaupmannahöfn voru að reisa það og á meðan listamaðurinn var enn hérlendis og sá um að halda því virku. Eftir að hann er farinn og slokknað er í kolunum og eldsófum kulnaður nimnr það ekki leagur á orku sem býr í iðrum jarðar, heldur stendur verkið eitt sér og umkomulaust. Dapurleg minning þess sem var og minnir á leiktjöld sem hætt er að nota og standa sem umkomulaus úti á berangri.

Annað mál er svo, að einhvern veginn finnst manni það sjálfu sér nesta undarlegur gjörningur, að flytja hin eldfjöll til Íslands. Sú vísun listamannsins til hugmyndarinnar „að það að byggja eldfjal á Íslandi og gera með þeim hættimynd af því sem landið er þekktast fyrir geti opnað utanaðkomandi leið að menningu þess“ hlýtur að fala um sjálfa sig, því að við sem hér búum erum ekki utanaðkomandi.

Inni í sjálfu listasafninu er svo margt um táknrænar tilvísanir til umhverfisins, sem maður þekkir og kannast við frá sýningum erlendis, er skilur tæpast hvaða erindi eigi hingað í þessari mynd, því að framkvæmdin hlýtur að fara fyrir ofan garð og neðan hjá flestum í þessu formi. Minni skammtur hefði verið til bóta, þó svo að þessi tegund listar eigi fullan rétt á sér, sem þó er allt annað mál.

En það sem meginmáli skiptir er að safnið er rýmislega séð einfaldlega ekki í stakk búið til að hýsa slíka sýningu svo vel fari og því er hún nokkuð utan gátta í söfum þess þegar myndir af listaverkunum í sýningarskrá eru bornar saman við útkomuna á safninu sjálfu verður sá samanburður í meira lagi óhagstæður. Hún hefði